

A TÁRSADALMI ÉLET

ÁTALAKULÁSAI.

*

ÍRTA:
V.-né, SZOKOLAY HERMIN.

*

Szerző tulajdona. Utánnnyomás tilos.

1893. MAGYAR JÁNOS KÖNYVNYOMDÁJA KAPOSVÁR.

Előszó.

Egy rövidke tanulmány e kis mű, melyet most a társadalom figyelmébe ajánlok. Hosszú megfigyelések eredménye, és azzal a gondolat-tal adom közre, hogy talán — különböző élet-pályán mozgó, olyan egyének is találnak benne kiszemelni valót, kiknek a nemes hivatás jutott osztályrészül, hogy az alkalmas részt, az életbe is átültethessék.

Semmi önérdék nem vezet ezen lépésem-nél, de megnyugtató lesz rám mindig a tudat, ha ezzel én is letehettem egy követ a társadalom épületéhez.

Magam már oly korba jöttem, hogy mire ezekből valami életbe léphet — én már aligha fogom ezek jótéteményeit élvezni; de mivel magam is is szenvedtem a nyomás alatt, küzdök az eszméért.

Egy benső hang súgja, hogy az eszmék magva csirát fog egykor hajtani, és a megnyugtató gondolattal zárhatom le szemeimet, hogy én is megtettem a társadalom érdekében, ami tőlem tellett.

A szerző.

Új eszmék keletkezése.

Laposan, kietlenül, néhol sivatagon terülnek el a vidékek. Átröpülnek fölöttünk a magas légkörben szállongó, szabad madárcák, egy szemcskét szorongatva csőreik közt.

Jönnek kisebb, messze tájakról és röp-tükben elhullatnak itt ott belőle; néhol sudár fa, néhol szerény virágocska, máshol vadkóró, bozót nőt utána.

Lassankint átváltozik a táj.

Támadnak emberek, kiket megragad a kép, kiknek megtetszenek a csemeték; és vagy ott helyben kezdik tovább segíteni a természetet, nyesegetni a csemetéket, irtani a gyomot vagy átültetik más talajba, hol hasznot nyújtva, szépitve, védő árnyat adva — tovább virulhassanak.

Néha országok fölött vezeti el útjuk.

Megjelennek, mint szabadság hirdetői, le szólanak a magasból a népekhez, elmesélik, elcsacsogják, hogy más országokban minő irány mellett tudnak boldogulni az emberek.

A nemzetben fölébresztik a fölszabadulás vágyát, egyeséket megragad a gondolat és küzdelembe viszik a népeket, hogy az egészségesebb eszméket megvalósuláshoz segítsék.

Ezek a kis madarak néha, mint egyes emberek, máskor, mint írott betűk tömegesen jelentkeznek.

Így plántálódnak át századok folytán, a szabadság légköréből alá hullatott magvakból előtámadt eszmék; így támadnak hozzá emberek, kik azokat a jövőnek megmentik.

A századokat el lehet hasonlítani a tyúkukhoz. Kaparásznak a múlt termés kazaljai körül és a kicsépeelt szalmában talált épszemeteket fölszedve táplálkoznak.

Fölhízik idővel fölszaporodik bennük az anyag és erőre kapva, lerakják egyenkint tojásait, az előítéletek üres szalmája közé. Ülnek

hosszan a tojásokon, míg egyszer elérkezik az az idő is, hogy azokból valami életre kelhessen.

Sok elvész belőlük haszontalanul, ha a költés ideje hidegebb időszakra esik; némelyek megfagynak, némelyekben a félig alakot nyert fogalom benn fulad; mert ha a költőház hideg, erre a maguk melege nem lesz elégséges. Csak a társadalomban fejlődő melegség fokától függ, hogy azokból egy-egy egészséges eszmét kikölthessenek.

Megtörténik így is, hogy magukra hagyatva kellő ápolás hiányában, ezek is nemsokára elhullanak, rókák elfogdossák, sakályok fölemész-
tik. Csak közös gondozás mellett növekedhetnek föl és lehetnek naggyá.

Néha föl is újul oly módon, hogy a szom[^]szed országokból átszöknek a fiókok, és ha tet-szetősek — a mieinkkel fölneveljük és itt meg-honosulnak.

Néha jön a légkörön át egy áramlat, mely a miénkkel elvegyül és új fogalmakat ébreszt

Az új eszmék áthatják a kebleket és te-remt a kor hozzá embereket, kik életbe léptetik.

Teremtének törvényeket, melyek azokat megvédik, mint ama szép új hazában, hol az emberek elégedettek és boldogok; hol állami törvények szabályozzák az erkölcsöket, külön törvény véd meg közutat, vaspályát, sorompót kerítést, embert, növényt állatot, meg — a nőt is!

Ilyen áramlat szabadította föl száz év előtt Amerika népeit a rabszolgaság alól, ilyen csapott át hazánk fölött is egy fél század előtt, és ez az áramlat lengedez most is hazánk fölött, midőn egyenjogúvá kívánjuk tenni a haza meghonosult polgárait.

Mi is ez áramlattól áthatva emeljük föl szavunkat, táplálva a reményt, hogy talán idők folytán támadnak emberek, kik a mi kiáltásunkat is meghallják és elhatározzák tenni, értünk is valamit.

Onnét való az eszme, ama szép hazából, hol az emberek kivétel nélkül szabadok.

Áthoztam, a keblembé rejtve, remélve, hogy talán majd itt is megfogamzik.

A lovagias magyar nemzet hazaföldje, jó talajt ígért számára.

Az eszmék diadala.

A társadalmi élet alakulása, és lassankinti szervezése, elkezdődött már az őskorban

Mikor ezek átalakulása szükségessé vált, mindig meghozta hozzá a kor, a maga embe-reit, kik a keletkező eszméket valósuláshoz se-gítették.

így termett meg a vallás, hogy az erköl-csöket szabályozza, és a házasság eszméje, hogy a családok életét rendszeresítse.

Mikor az ókorban a házasság intézménye először életet nyert, bizonyára igen magasztos szempontból indul ki az eszme, mert — az akkori idők viszonyaihoz mérten a fajtalanság ellen indított harcot.

Az akkor, ebből a szempontból volt helyén a házasságok célja már akkor is ez volt.

Később, midőn a családok elszaporodtak

— hogy az elfajulástól megmentsék, a szövetséget a szentség jellegével ruházták föl. Itt már az volt a cél, hogy a házasság intézménye bizonyos mód szerint, házi kezelés alá jusson. Rendszeresített, törvényesített legyen.

Ez elég volt akkor, midőn a népek még csak elszórva éltek a földön; a fajok, nemzetek nem érintkeztek annyit egymással, viszonyaik nem kapcsolódtak úgy össze és vallásuk egy volt.

De ma, hol falu, város egymást éri, minden talpallatnyi föld, versenytér el van foglalva és a nemzetek államokká tömörültek; és ezen államokban, különböző fajú és vallású népek, elvegyülten küzdenek a közös viszonyok fönntartásáért, fejlesztéséért; a közös haza főlemeléséért; és a létei küzdelmessé vált — ma már a házi kezelés nem elégséges.

Egy forma tekintet alá kell jönni, és egyöntetű erkölcsi szabályok után indulni a haza minden meghonosult polgárának.

A jogviszonyokból senkit kizárni nem lehet.

Ez az egy gondolat volt összülője ama számtalan nagyszabású erénynek, mely ma az új világrész polgárait díszíti; és létre hozta a sok üdvös egészséges eszmét gyors egymásutánban, hogy az „egyesült“ államot, minden államok fölé helyezze.

Mikor kíváncsiság kivitte egymásután az embereket, hogy az új világrészen, új hazát alapítsanak — a különböző irányból össze se-reglett, különböző nyelvű, fajú és vallású nép, kincsszomjától hajtvá elejénte rendszer nélkül dulta Amerika gazdag területeit.

Később, midőn csoportosulni kezdtek, vil-longások támadtak köztük, az érdekek lassan összeütközésbe jöttek, az erkölcsi formát kormányzó kéz, vezéreszme hiján elferdültek és a társasólet fogalma elveszett — az erősebb kezdte a gyengébbet elnyomni, az önkény elhatalmasodott. Eljött az idő, hogy rendet kellett csinálni a jogot érvényre juttatni.

Így szülemlett meg a fölszabadítás eszméje a küzdelem, a kölcsönös jogok kivívásáért.

A rokon elemek kiváltak és a kis csoportok nagyobbjai egy állommá egyesültek.

Hogy az állameszme föntartható legyen és az egyensúly föl ne bomoljon, kellett egy egységes formát kitalálni, hogy a sokféle elemet összeforrassza, melyet mindenkire rá lehessen illeszteni és az egészet államilag szervezni.

Belátták, hogy ez a sokféle eredetű és fogalmu nép, csak úgy fog bókén együtt maradni, egyöntetűvé válni, ha egyformán alapos nevelést kap, egy nyelvet ért, egyforma erkölcsi formák után indul és a salakot lehántva róla — a becsület fogalmával bíró egyeddé válik.

Ez, kezdetnek elég volt.

Ez a fogalom a becsületességről ma már oly fokra fejlődött, hogy ha valaki valami bajában, vagy vállalatánál pénzsegélyre szorul, nem a birtokra vagy házra, hanem — ha semmivel sem bír is — viszonyaihoz mérten, a becsületra kapja.

A nagy kereskedelemben nem tudom hogyan megy, de a közéletben úgy van.

Két hétig köztük éltem; a nép és iparos-

üzlet körében szívesen elmeséltek egyetmást; később az előkelőbbek is beengedtek szalonjaikba egy chicagói leányka ajánlása folytán, ki a hajó utazásnál, mint szintén egyedül utazó, elválhatlan társnőmmé szegődött, Németországba szakadt rokonait volt látogatni és sógornője magyar nő.

Minden körben megerősítették, hogy a közéletben a „változást“ nem ismerik; sem ilyenre, sem kötelezvényre pénzt, nem kaphat senki. Bizonyos határidőre veszi föl: becsületszóra.

Ezen határidőre aztán elő kell teremteni és az összeget bemutatni. Ha szükséges neki újra az összeg, újra megkaphatja, újabb határidőre; míg egyszer megjön az idő, mikor a nélkül is ellehet, Aztán gyorsan emelkedik.

Jaj azonban neki, ha a határidőt elmulasztotta, hitelvesztett egyén marad örökre; be lesz jelentve, hitelre szert többé nem tehet. Megszűnt életrevalónak tekintetni. Elköltözhet.

Az is ide vágó, amit a levélposta küldeményeknél észlelhetünk.

A postaláda úgy áll fenn a dúcon, néhol

mint a galambház. Amit be nem fogadhat, azt lapos tetejére helyezik, sokszor nagy csomagokban és ott meg is marad; mert olyan gyermek nem terem ott, még a félre eső, ki nem épült utcákban sem, mely azt onnét lepiszkálná: nem szabad.

A rendszeretet is, a merevségig megy, vannak azonban néha mulattató kinövései.

Egyik ház előtt, reggelre egy kimúlt ló feküdt. A rendelet szerint reggelre e] kellett azt onnét távolítani. A ló „valakié“ volt, de az a valaki nem jelentkezett. Mit volt tenni — odább vonszolta tehát egy házzal a gazda, hogy büntetés ne érje. Így húzgálták házról, házra, míg a rendőr elő került és végre is hatóságilag kellett azt örök nyugalomra helyezni, miután gazdája nem akadt.

Valószínűleg valamely napszúrás következtében elhullott szállító ló volt.

(Megemlítem egyúttal, hogy ott, a derék, nagy lovak, kis színes, vagy fehérmull fejkötőcskét hordanak a napszúrás, vagy tólfagy ellen.)

A lovak temetkezési helye távol van, elszállításuk költséges; a városban pedig megtérni nem szabad semmit, ami bűzt terjeszthetne, azért van a szorongás.

Ezen kis kitérés után kövessük ismét a fonalat.

Washington és a „fehér-ház“ megtette a magáét.

Mindezeket állami törvényekkel kellett szabályozni és ebbe, a családok sorsát is belevonni.

Ide is egyöntetű forma kellett, mely tekintett nélkül a valláskülömbiségre, a kötést jogerőre emelje, és a születendő gyermekek számbavételét rendszeresítse.

Így nyert életet, a polgári házasság eszméje.

Azért — nem rontott a vallásokon semmit; talán sehol sem ülik meg annyi kegyelettel az ünnepet, vásárnapot, sőt őrszemek öröködnék, hogy az méltólag történjék. Imádhathja, Istenét, amilyen formában akarja mindenki, senki nem bolygatja áhítatában, csupán a társadalomba

be nem ülő fogalmakat tápláló, új szekták esnek tilalom alá, mint a szabad szerelmesek, többnejűség s efélék. Különben gyermekeit azon hitben neveli, ahoz sorozhatja bárki, a melyikben, s ahoza maguk közt a házaselek elhatározták; mindegyik fölépíti imaházát, kegyelettel földíszíti, és ha épen szükség áll be, a gazdagok adakoznak is rá.

Az állam mindebbe nem avatkozik, tőle eleső, magán dolognak tekinti; csupán a házasegokat köti meg tekintet nélkül a valláskülömbörségre és fölbontási joggal, és a gyermekek sorsa fölött örökösdi. A tanulást teszi kötelezőzé és az elházasodást, mint az erkölcsöség fötényezőjét

Hogy visszaélések elkerülhetők legyenek, gondolt ki törvényeket, melyek a kísérletezést lehetetlenné teszik; rákényszerítik a nemekre az erényességet.

Mindezek elérhetése végett, a kezdet éveiben végtelen mennyiségben állítottak rendőrséget úgy, hogy nemcsak a népet, de egyik, a másikat is ellenőrizhette. Vége, hossza nem

volt az igazolásoknak; büntetések, pénzbírság egymást követte — míg beletörődtek és végre megszokták, hozzá idomultak.

Aki nem vált be, azt a szigetekre, gyarmatokra szállították.

Nevelt aztán lassankint az állam alapos műveltséggel, finom modorral bíró rendőrséget, hogy ezen erkölcsök fölött kímélettel, de teljhatalommal és szigorral őrködjék.

Nem is hanyagolják el; még arra is ügyelnek, hogy a leányok, ha a közhelyeken hintára ülnek, össze csatolják ruhájukat, széles gummi zsinórral, a bokák fölött, másképp le-tiltják. Úgy szintén oda is van a szemük, ahol fürdők vannak, hogy a kétféle nem valahogy össze ne találjon vegyülni. Ez pedig látható mindenütt.

Szívesen mentem a kis szigetkékre épült mulató helyekre, hol a nép gyermekei jól mulattak együtt. Fesztelenek, vidámak, de mindig határok közt. Ha megesik talán egy kis eltérés, ha talán nagyon talált ízleni a „lagersör“ vagy mi, akkor nincs kegyelem, egész barátság-

gosan karon fogja a rendőr és elvezeti, mintha sétára mennének.

Ez ellen már nem lehet tenni.

Ott az utcasarokra, vagy közkertekbe állított rendőr, úrszámot tesz. Nyolcvan dollárig megy a havi fizetése és elfogadható rangú családot képes fõntartani. Azért van ilyen jól fizetve, mivel helyhez kötött és minden egyéb keresettõl ez által elesik. Ott pedig 50—60 dollárt megkeresni, megszerezni havonként, nem nagy dolog. Vizsgát a tanulmányaiból épen úgy tartozik tenni, mint a lóvonat kocsisa vagy a konduktorok.

Kis ujjában kell lenni az egész utcahálózat terve, az elnevezések, a cím és névtár, mikor, hová, melyik vonat vagy hajó indul, melyik lóvonatnak hol van a csatlakozása, a vitelbér, a jegyek — tickets — vásárló helyei, színházak, mulató helyek, gyárak, a környék ismerete és az erkölcsi szabályok.

Valami vonzóan finom van egész megjelenésükben. Szépen simul magas, izmos termetükre a középnyalatú, egyszínű, sötétkék,

utcai kabát és nadrág; úriás kinézést ad nekik a világosszürke, gömbölyű tetejű, kemény kalap; fess, gavalléros formát kölcsönöz hozzá a rövidke, hajlós bambusz pálca és a kabáton fényeskedő, szép művű sárga gombok. Fegyvert nem hordanak. Hosszasan beszélgetniük valakivel, nincs megengedve.

Mindegyik gyorsan, röviden és készséggel értesít mindenről. Olyanok, mint az őrangyalok vezetik, őrzik az embert mindenütt, de kimértek.

Mire ide fejlődött az intézmény, ekkoron már nyerve volt minden; a kormány könnyen boldogult.

Fejlődésnek indult azután a tanügy mindinkább; következett a tudományos alapra fektetett művelődés.

Kezdték közhasznú, jótékony célú alapítványokat közös erőből létesíteni; behozták az esti hat órai tanfolyamot: az iparos segédek számára; a vasárnapit, a felnőttek, vagyis élemedett korúaknak.

Elrendelték a kötelező tornázást, a kötelező urazást: miss, ma'm, sir; a gyermekekkel

úgy kellett beszélni, mint nagy komákkal és ezeknek is maguk közt.

Érdekes, mikor a négy éves gyermek így hívja föl kis barátját: uram, nem volna kedve velem játszani? No sir! Yes sir!

A társadalom közéletében tilossá lett ajakkal vagy kezekkel érintkezésbe jönni, nevetségesnek mondatott ki a beszédet taglejtésekkel kísélni. És ma már ott is áll a dolog, hogy kinevetik az embert érte.

A kézfogástól pedig egy jóízű mosollyal visszahúzódnak.

Aki ilyeneket elkövet, azon már rajt az ismertető bélyeg, hogy még újonc a társadalomban és a háta mögött rendszeren ez a neve „green“: zöld, éretlen.

Támogatást nehezen kap, de amint bele érik, és tud magán segíteni — könnyen boldogul. Ha valahol — itt áll az: segíts magadon megsegít az Isten is.

Rövid időn maga is segít a társadalomnak valamit „föltalálni.“

Lángelmék törték magukat, hogy minél

több testedző játékot kigondolhassanak, melyek egyúttal mulattatók is legyenek mindakét nemű gyermeknép előtt.

A nagyvárosok legkisebb parkjaiban is hagytak fönn számukra, jól gondozott gyöppes területeket, hol hetenként kétszer szabadon gyakorolhatják játékaikat.

Nem messze tőlük található mindig a „Déry“ hol hűsebb időben melegített, nyáridőn hideg tejjel üdítik játék közben magukat. De sehol semmit nem kapnak ingyen, de olcsón, pár centért.

Így — a gyermekkorban a játékok, az iskolaévek után a tevékeny, mozgalmas élet élénkké, ruganyossá teszi testüket, lelküket,

Jól fejlettek, izmosak valamennyien. Később, a házasság eszméjétől elvontan gondolt létfontartásra is súlyt fektettek, hogy az önálló kenyérkereset mindakét nemnek, lehetővé legyen téve és a szegény leánynak is meglegyen a maga értéke; és a gyermek, a családnak soha ne terhe, inkább alig várt segítsége legyen.

Igen, de — hogy a nő, kenyérkeresete

után szabadon láthasson, szükségessé vált megalkotni a nővédő törvényt is; hogy a férfit korlátok közé szorítsa, a nőt pedig a társadalom gyámsága alól teljesen felszabadítsa, az öntudatos lények sorába emelje.

Ez volt a társadalmi szabályok legfontosabb kiegészítője, és a polgári házasság meg-
eszményítője. És még e házassági viszony véd-
vára a betolakodók ellen, mely a másként tán
sűrűbben mutatkozó válásoknak elejét veszi.

Ott, a sopánkodó aggodást, sok gyermek
miatt, nem ismerik. Mégél az valamennyi! Csak
az első iskolai oktatáson túl legyenek, azonnal
kereset után látnak; a fiúk az utcai életben,
rakódó helyeken. Mint tanoncok gyárakban, a
sajtó körül, műhelyekben; az esti hat órai tan-
folyamok útján pedig ismereteket szereznek to-
vábbi életterveikhez. És a gyakorlat útján las-
sankint valamelyik irányban szakképzett em-
berekké válnak.

A leányok kapnak nehézség nélkül alkal-
mazást a sajtó, a vendéglői asztalok körül, vas-
pályák mentén, később mint pénztárosok, vagy

a könyvvitelnél, postai szolgálatnál, varró műhelyekben, divatáru üzletnél, a virágboltoknál.

Nehézséggel nem jár semmi pályán az alkalmazás; ajánlás nélkül befogadnak mindenkit, ha van hely; ha be nem vált, odább küldik.

Talál megint más helyet, hol tán egyéniségének megfelelőbb munkakörre tehet szert.

Ott, a mi fogalmainkhoz mért cselédség nem létezik — a salak fogalmat értve; a kocsis, szolgál, mosogató leány, mind valami. Önerzetes, becsületes leány egy-egy jövődöbéli nagyság, rendezett háztartással és családkörrel; vagy — még csak választó és választható családköri jelöltek. A leányok férjhez jutnak a konyháról is és csak olyan derék asszonyokká válnak, mint mások, mert szolidak és becsületesek.

Nem bántók és meg nem bánthatok; a nővédő törvény pedig itt is jelen van.

Ha férjhez mentek, némelyek kis vendéglő házakat, fekhelyszállókat, tőzsdét, tejjüzletet nyitának; míg a férjek más nagyobb üz-

let vagy alkalmazás után látnak és mini a vasárnapi iskolák buzgó hallgatói bővítik ismereteiket. Később kilebb, kis farmokat vesznek vagy bérelnek.

Ott nagy tyukászatot űznek, mesterségesen előidézett meleg által oda viszik az állományt, hogy egész éven át bőven hozzák a nagy, fris tojásokat, mely a nagy városokat, hajókat látják el a készlettel. A fölöslegből csirkéknek kell minden időszakban, a mesterseges hevítés folytán előbújni. Ide értékesítik a termett szemet.

Ha fölgazdagodnak, át adják más kezdőknek, nagyobb vállalatba vágnak, földesuraságok, milliomosokká lesznek. Ez az oka, hogy a csizmatisztítót sem nézi le senki. Az is válhat még olyan úrrá.

Nejeiket pedig nem zavarja, hátráltatja senki, semmiben.

A szegényebb sorsúak is aggodalom nélkül bocsájtják ki fiatal leányaikat az élet mozgalmába, elmehetnek korán reggel hazulról vissza térhetnek késő este magányosan.

Láthatnak dolguk után békében, nincs aggódni valójuk, hiszen a törvény védelme mellettük áll és mentté teszi őket a tolakodóktól.

És ezzel fölruházva mellettük szól a rendőre is.

Jöhet, mehet útján minden körű, rangú nő kísérő őr nélkül, ha dolga után lát, ha látogatásokra indul, ha elutazik egyedül, későn vagy korán — szabadon.

Elszálingózhatnak a jobb családbeli leányok is egyenkint a korcsolyázó helyekre: a tengeri fürdő helyeken korlát nélkül mozoghatnak, mesterkedhetnek a fürdés alatt, úgy tekintetvén a korcsolya hely és a tenger, mint egy nagy társalgó szoba. Hazakisérni, őket már tiltva van.

Ott már régtől megalkották, becikkelyezték a törvényt, mely a férfit korlátozza, a nőt pedig a gyámság alól teljesen fölszabadította, és azt állami rendelet folytán, hitágozatként tanítják az iskolákban is.

Ennek folytán nem meri a férfi a nőt se-

kísérni, követni, keresni vagy valahol, — hol megszólítani; tekintettel üldözni, vele szemjátékot kezdeni vagy bármi módon megsérteni; nyugtalanítani mert jól tudja, hogy ebbe ütköző cselekedetet követne el, és e végett alkalmazásából is elmozdíthatnék.

Állami törvény védi meg a nő jó hírnevét, becsületét és az örökös szíve nyugalma fölötti.

Ebbe aztán még a sarkon álló rendőr is, bele szól, megfékezi a tolakodót, ha jelentkezik. Jog szerint kérdőre vonja; ha a „not allow'd-ra“-ra nem hallgat följelenti, bekíséri; megvédi a nőt fölhívás nélkül, mert van rá rendelete.

Szepegnek is a jó emberek, ha egy a viszonyokat még nem ismerő, idegen nő kérdésekkel halmozza el őket. Mentegetőzve intenek a rendőr felé, hogy ott megmondják neki.

Utcán, közéletben nincs megengedve az érintkezés a két nem közt; csak kimérten az üzleti, hivatali beszéd mód útján, és őszintén, elfogulatlanul a családi körben, és a nyári kirándulások alkalmával — a társalgókban.

Megalkotta kárpótlásul a leány-szalónokat, hol a leány szabadon ismerkedhet, fogadhat. És ilyenül tekintetik a legszegényebb családi szobája is.

Hogy a lelki küzdelmeknek, reménytelen sóvárgásnak cél nélkül ébredt szerelemnek és ezzel a boldogtalanságnak elejét vegyék — oda csak olyanok juthatnak be, kik már az apa rostáján keresztül mentek. Akikre azon mértéket lehet alkalmazni vagyonilag és erkölcsileg, moly az apát kielégíti; vagy föltűnő egyéni képességeiknél fogva, ott elfogadhatókul vehetők; vagy végre, kik a szülők rokonszenvét kiválólag képesek voltak megnyerni, ha szegények is, de ígérnek egyénileg valamit

Minderről előlegesen kell beszámolni.

A leányok, tizenhat éves koruktól nyitának elfogadót; ezen napokon övük a világ, a mamák bele szólása nélkül. Ezek vagy épen nem, vagy csak az első időben vannak ott jelen, hogy az újoncot bele vezessék; akkor is csak, mint hallgatag szemlélői az egésznek, a későbbi utasítások fejében, mert a leányok, a vendégek előtt, soha nem intetnek meg.

Vagy fél év múlva a leány ettől is fölszabadul és korlátlan ura marad a helyzetnek, vezeti a társalgást, melyhez fesztelenül hozzá segít minden jelen levő, férfi és leány, szabadon.

A fogadások lehetőleg tömegesen történnek.

Így az előítéletek korlátai és a gyámság alul fölszabadulva, fesztelenül mulatóz a fiatal-ság együtt, nem szükséges, hogy a szüléket kijátszva, alattomossághoz folyamodjék. Nyílt, őszinte és kedélyes marad, kifejtheti minden szeretetreméltóságát, vidám lehet a pajzánságig, mert hiszen csak azt teszi, ami meg van engedve. Az iskolában pedig és születésétől fogva megtanították rá, hogy tovább mennie nem szabad.

Minő ellentétes helyzete van nálunk a leánynak! Annyi mindent eltiltunk nekik, anynyira korlátok közé vonjuk, hogy okvetlen meg kell szokniuk az alattomosságot és képmutatókká válnak.

Szabad mozgást, szabad gondolat mene-

tet nem engedünk nekik. Örökön megrovás alatt áll a leány, bármiként viselkedjék. Csak, ha szép — akkor elkényeztetik.

Ekkor is, ha egy kissé fesztelenebb már bal szemmel nézik; ha komoly nézeteket vall, a neve kék harisnyás; ha vagdalózó, megfélemlenednek tőle; ha a szép valamely neme elragadja, lelkesülése kitöréseit félremagyarázzák; az őszinte, nyílt kedélyűt és a szabadon gondolkozó elfogulatlant elítélik, és alattomos-ságot keresnek alatta.

Így megy ez a végtelenig, míg végre kivetkőztetjük őket önmagukból.

Az ilyen közvetlen érintkezés pedig meghozza jó eredményét.

A leány is megtanul önállóan mozogni, gondolkozni, cselekedni, ítélni és tervezni. Az érintkezés folytán ébredező, fejlődő rokonszenv nyomán társat szabadon választ, nem szenved lelki küzdelmeket, szíve kedélye ép marad; és épen mivel élvezett lányságában, mint asszony bele nyugszik sorsába.

Azon túl nem szabad többé, a családnak él.

Ha szerencsétlen életet élne, ott van a törvény, mely ha különben a gyermekekről gondoskodva van, nehézség nélkül megszabadítja, és társulhat ismét mással. Szalonját megnyitja, újra ismerkedik.

Mihelyt választotta nyilatkozott és azt elfogadta, bezárja szalonját, ezentúl csak az egyet fogadja, akár naponta is; de ez aztán már törvény szerint oda ítélt jegyese is marad, többé nem menekülhet a kötelezettség alul.

A fogadás napjain kívül a többi idő a tanulmányoké és házi munkáé, hol meg kell tanulniuk mindazt, ami szükséges, hogy önállóan föntarthassák magukat, műveitek, munkás házinők, emberszeretők, erényesek és értelmes, gondos családanyákká válhassanak.

Nem is marad férj nélkül, szegény, vagy gazdag, ha egyáltalán társulni akar. Ott a haszontalan epekedést, ábrándozást a fiatalság nem ismeri, igen józan oldaláról fogják föl a dolgot; az elsajátított ismeretek kijózanítják őket. A kacérság amúgyis, viszonyoknál fogva szinte lehetlenné válik, utcai kalandokat fűzni sincs alkalom.

A férfi tudja, hogy a nőnek, kit keresne, kinek lelkét földúlná vagy akit valamiképp kellemetlen helyzetbe hozott — törvény szerint elégtétellel tartozik. Büntetés, szégyen éri miatta. A nő pedig, hogy lenézett lenne végette. így ez a félszeg hiba ott magától kivész.

Nem marad más vissza, mint összeházásodni.

Nyílt összejöveletek alkalmával, férjeik társaságában vidámak, élénkek azért ők is lehetnek.

Míg nem tehetik másképp, vissza vonultán élnek, szerényen öltözködnek és dolgoznak mindent, ami csak a háznál előfordulhat; ha fölgazdagodtak — férjük sem kívánja, akkor tétetik mással, hogy szegényebbeknek adjanak kenyeret; akiket aztán segítő társakul tekintenek és megbecsülve, a nekik szánt külön osztályba helyeznek el.

Az ilyenek pedig, ha nem tűrhetők, javító intézetekbe kerülnek. A „not allow'd!“ mindenütt megteszi a hatást.

Mindezen tulajdonságok — a szigorú tu-

lajdonságok folytán — természetesekké váltak nálunk, ez képezi a fogalmát e szónak „amerikai erkölcsök“ és ilyet kell érteni e szó alatt is: Jankee és Jankee-Lady.

Ha ezeket az erkölcsöket csak egyszerre ide lehetne fűjni, és a növédő törvény már életbe lépett volna, ma már — a lelenházak alapja helyett, a közművelődési alapot gyarapíthatnánk.

Nagy szó az, hogy ezt a sok jót hozó, nemes irányt, néhány rövidke törvénycikk be-cikkelyezésével el lehetne nálunk is érni, létesíteni. Ha aztán fölötte szigorún is őrködnének. Ha lassan érne is meg, a kezdés érdeme legalább a miénk lenne.

Az az irány, melyet eddig akartuk a nőket felszabadítani — téves. Nem egyez meg a nőiséggel, és egészben nem célra vezető már azért is, mert csak egyeseken segít.

Nem azt kell épen szem előtt tartanunk ami a nőnek kiváltságos helyzetet teremt — a kiválóbb tehetségek úgysis utat törnek maguknak; hanem ami a nőnek általában, nagyobb

befektetési tőke nélkül, és mint feleségnek és anyának is sokszor fő, mindig pedig jó mellékkereseti forrása lehet. És mely kisegítheti oly időkben, midőn keresőjét elveszti halál, vagy elválás következtében.

Így mindig ura lehet sorsának.

Adjuk meg a tiszteletet minden munkának és adjuk meg mindenkinek, hogy szabadon mozoghasson. A korlátokat pedig szabjuk meg a törvénnyel.

Vegyünk csak pár esetet.

Ha több gyermekünk van és nem vagyunk gazdagok, bizonyára, ha jövőjüket biztosítani akarjuk, oda fogunk törekedni, hogy valami eszközt adjunk a kezükbe, melyet magukat föntarthassák. Igen, de a kinevezéseket elvárni, hosszú időbe kerül és addig is élni, ruházkodni kell.

Van talán három csinos, vagy épen szép leányunk. Egyet zenére kiképeztetünk, hogy zongora leckéssel tartsa fenn magát; másikat üzletbe járattunk, hogy keresse kenyerét; a harmadikat tanulmányai, finom modorú, olvasott-

sága folytán, mint házi nevelőnőt vagy mint társalkodónőt kívánunk alkalmaztatni — mennyinek ki vannak téve, fiatalon így kitaszítva az életbe, a nővédő-törvény védelme nélkül!

Míg az ilyen szegény gyermek az, üzletben kiszolgál, az utcán végig halad, míg a késő téli esti órákban haza tér, vagy ha a háznál, hol tanítást végez, egy ifjú ember, vagy könyvnyelmű férj is van a családban.

Mint egyedül küzdőt, hozzá tartozói nem kísérhetik, védhetik. Az apa keresete után kénytelen látni, az anya az aprókat gondozza, a háztartást viszi; a testvérek iskolába járnak — el lehet mondani, hogy az ilyen fiatal lény, ma még nálunk, csak Isten gondjaira van bízva. Nincs törvényünk, mely megvédje a csábítók kísérletei ellen, kik legjobb esetben is, szive nyugalmatól megfosztják.

Hátha az Isten is el talál feledkezni arról?!

Mihelyt az a férfi tudni fogja, hogy egy nőhez, csak ha az még szabad, és akkor is csak tisztességes, nyílt szándékkal, és csak

otthonában szabad közelednie, hogy megzavart lelki nyugalmaért, jó hírneve elrablásáért neki törvény szerinti elégtétellel tartozik — óvakodni fog azt megcselekedni.

A nővédő törvény előnyét, ezer változatban lehetne még föltüntetni, nem is említve az egyedül hajózó, vaspályázó, vagy bevásárlásokat végző, piacra, templomba járó feleségek ellen indított portyázatokat.

Pedig itt találón alkalmazható a régi, német közmondás „was ich nicht weiss, macht mich nicht heiss.“ Ha a férfiak figyelmen kívül hagynák őket, ha föltűnő magatartásukkal a nők figyelmét fel nem ébresztenék, magukat utánuk nem vetnék és őket nem nyugtalanítanák — maguknak, a nőknek talán soha nem ébredne az a gondolatuk, hogy a férfiak tekintetét keressék. És ha ezek állandóan rájuk nem szegődnének, nyugalmaik magától nem tűnne el.

A férjek pedig — amellet, hogy maguk is derekabbakká lennének — nejeik végett is nyugodtan élhetnének; mert törvénybe ütköző

dolog lenne a kacérkodás. A rendőr, konduktor is meggátolná. A nők is fölszólalnának miatta.

Amerikában a szegényebb sorsú leánynak többnyire a vendéglői fölszolgálással kezdődik életpályája. Némely nagyobb vasúti junction-nál, hol több vonat találkozik egyidőben, negyven, hatvan leány is nyert alkalmazást; és végzi tisztét nagy komolyan a nélkül, hogy tekintetét fölvetné. Szó nélkül nyújtja oda mindegyik a jegyzékívet, a vendégek is szó nélkül jegyeznek rá és nyújtják vissza; szó nélkül nyújtják nekik és veszik át, amit eléjük tesznek és a vendégek eltávoznak a nélkül, hogy az üde gyermekekre csak rá nézni is mertek volna szólni hozzájuk pedig éppen tilos; mert mindezt a törvény tiltja és a rendőr fölügyel.

Csak távolról szabad őket megfigyelni és viszonyaikról az apák, vagy munkaadójuktól az adatokat beszerezni; aztán a családkörben ismerkedni.

Tudva van, hogy mindegyikből jóra való, élelmes, derék asszony lesz.

Ha nálunk is az a férfi, és az a nő, ki

szerény munkával, alant kezdte, nem maradna később, akkor is lenézett, midőn már fölgyarapodva, vagy egyéni képességeivel kiemelkedett ha gyermekeink nevelésénél a magasabb kiképzetés és alaposabb műveltség mellett, a munkásságra is fektetnénk súlyt.

Ha az erényeket az emberekre rákényszerítenénk, ha ki lenne mondva, mint ott, hogy a válás után, legkésőbb fél év múlva, újra kell házasodni; ami még főök arra, hogy elválások ritkább esetűek legyenek, mert minden kis ok végett nem szívesen vállalja föl a férfi, a feleségszerzés nagy gondjait. Bele nyugszik a gondolatba: ritkán követi jobb.

És végre, ha ki lenne mondva, hogy a bőköltés, kártya és bor szenvedélye, mint a családra romlást hozó — a testi fenyítéssel való riasztgatás, mely a nőt idegessé teszi, a gyermekek elkínzása, válási okot képez — mennyi tévedéstől, és mindjárt négy főhiba átkától meg lehetne szabadítani az emberiséget.

Nem lenne a sok öngyilkosság, nem csüg-

gedne el annyi ember, és mindjárt jobb ösztönrel iparkodnának nő és férfi előre törni.

Gondolkozzunk el mindezekon és ha megjön az alkalom, ne hanyagoljuk el a nők érdekeit is!

A polgári házasság eszményképe.

A házasság intézménye — az újabb kor fejleményei, a társadalmi és felekezeti viszonyok alakulásai folytán — csakugyan kell, hogy nálunk is az állam kezébe letett ügy legyen és maradjon.

Az államnak neveljük gyermekeinket, attól kérjük a kenyeret számukra, és tőle várjuk a támogatást minden pályán, minden szerencsétlenségben, és az élet minden fordulatainál. Intézze el tehát joggal, minden felekezetről, a házasság ügyét úgy, hogy a családok, mint az állam gyermekei elégedettek és boldogak lehessenek.

Így veti meg legbiztosabb alapját saját léteiének.

Hagyja a feleket együtt, míg az életet egymásnak meg nem mérgezik, és válassza el

könnyen, sok költség elpazarlása nélkül, mi-
helyt az együttlét tűrhetlenné, elviselhetlenné
vált rájuk nézve.

Így létre hozza azt, hogy elégedett csa-
lád öléből jó gyermekek származnak, kik az
elfojtott könyeket, viszátkodást nem ismerve,
vidáman lépnek ki az életbe és tovább plán-
tálják a boldogságot, munkakedvet, elégedett-
séget.

Örködjék híven, külső életviszonyaik
fölött.

Létesítsen oly formát, mely az egyéneket
— tekintet nélkül a valláskülönbségre, nehéz-
ség nélkül egyesítheti, de sőt ez, mint a kö-
tésre nézve teljesen lényegtelen, ne fesseget-
tessék, hogy elkeserítésre támaszson; és hogy
az eshető válás is eszközölhető legyen hitvál-
toztatás nélkül.

A gyermekek hova keresztelését, melyik
hithez való sorozását, határozzák el a szülék
maguk közt akkor, mikor a gyermek már
született. Nem tűrve erre nézve semmi be-
leavatkozást, sem az állam, sem az egyházak

részéről. De viszont az állam se engedje magát korlátozni e részben is semmiben és követelje szigorún az általa fölállított rend- és erkölcsi szabályokhoz való alkalmazkodást. Úgy a gyermekek nevelésénél, mint a fölnőtteknél.

Minden ilyen esetről a szülék — egy rövid tartalmú és két tanú jelenlétében aláírt, nyilatkozatot mutatnának be az anyakönyvek vezetésével megbízott állami közeg előtt, és ez állítaná ki, vagy adná ki a készletben tartott nyomtatott szelvénykéket, melyet aztán az illetékes egyház lelkésze a szertartást végezné.

Ezzel az elkeresztelési vitáknak is elejét lehetne venni. Az így tudtán kívül elkeresztelt egyénnek pedig, biztosítani kell a jogot, hogy a tizenhétévesétől, áttérhessen olyan hitre szülei ellenére is milyen neki jobban tetszik. Idegen kényszer nélkül, de mégis — az állam részéről azon megszorítással, hogy azt előtte bejelenteni, és előzőleg az összes hittanokból vizsgát tenni tartozik. Jelöl, hogy öntudatosan választ.

Készíttessen az állam egy könyvben erről egy kivonatot.

Erősebb, öntudatosabb lenne így a hithez való ragaszkodás, az emberek nem lennének kénytelenek lélekismeretük ellen cselekedni és a nevelés irányánál fogva önmaguktól lennének jobbak.

A polgári házasság lenne hivatva, hogy mindezt nálunk is kiegyenlítse, ha keresztül vihető, hogy kötelező polgári intézmény marad.

Egyöntetűbb, jobb formát kapna ezzel az egész intézmény, egy rokon családdá lenne általa a nemzet, Ha egyszer végleg az állami kezében lesz, az elvált felek után maradt gyermekek jövője fölött is biztosabban lehet majd örködni, és azt a szegényebbeket is inkább biztosítani.

Ezt a célt először is egy nagy, közös alap megteremtése által lehet elérni, melyhez hozzá járulna a „legelső magyarembertől“, az egyezer ft. évi jövedelemmel bíró egyénig mindenki, évi jövedelmének egy százalékával — egyszerre, ezen egy alkalommal.

Szaporításul hozzá csatoltnék: minden ezer ftot meghaladó örökségből mindig levonandó egy — tőkepénz és ingatlanok után húzott évi jövedelemből, minden évben beszedendő félszázalék. Ezen kívül járulnának hozzá évente a nagyobb pénzintézetek is bizonyos arányban. Talán időnkint hagyatékok, alapítványok is szaporítanak.

Minő tekintélyessé lehetne így, közös erővel az alapot növeszteni, csak pár évtized alatt is.

Ez lenne közművelődési alapunk.

Ezen beszedett százalékokról és az alap fokenkénti növekedéséről, a kiadott kamat összegok hovatfordításairól az állam, tartoznék a nemzetnek évente a kimutatást a hivatalos lapok útján megadni. És ezen beszedett százalékok képeznék alaptőkéjét egy oly kamatjövedelemnek, melyből a polgári házasságot kötött, de elviselhetlen keservek, sérelmek, vagy a másik fél külön kívánságára elválni kényeltelenített, elejente csak nők — mivel ezek

éleetsorsa bizonytalanabb — ha valóban szegények, segélyezést nyerhessenek.

Hanem ezt nem volna szabad a maguk számára igénybe venni; csupán, hogy náluk maradt gyermekeiket neveltethessék, azoknak télen a ruházat, és a tankönyvek beszereztesenek, és mikor az anya képtelen azt előteremteni — értük a tandíj lefizetését; mert szerintem az ingyenes oktatás nem helyes, meghozza a rász eredményt, hogy hanyaggá teszi a tanulót, ki a tandíjért semmit nem fárad ott.

Ezek lesznek később kenyérkereső segítői.

Az anyának a maga részére, csupán a végszükségben volna szabad folyamodni a segélyért, ha betegség sújtaná le és egyideig munkára képtelen; ha nem bir télidején elegendő fűtő szert beszerezni és gyermekei e miatt szenvednek; végre még, haláleset alkalmával.

Különben pedig dolgozzék és keressen; bármilyen bölcsőben ringatták is.

Kellően indokolt folyamodvánnyal — magától értetődik — részt nyerne belőle min-

den honos polgára az államnak, vallás és rangkülönbség nélkül. Kiterjesztve az egész országra.

Ha ma megkezdénék az alapot gyűjteni, ha az intézkedést egyszer, mindenkorra törvénynyel szentesítenénk úgy, mire a polgári házasság üdvös eszméje életet nyer, mire gyermekek támadnának, kik azt jogosítva volnának igénybe venni — akkorra már oly óriásivá lehetne az alapot növesztetni, hogy az apáknál maradt gyermekekre is ki lehetne — aggasztó esetekben — terjesztetni a segílyt. Kiválóbb szellemi képességgel megáldottakat előbbre segíteni, a tehetségeket fejleszteni, megmenteni a jövőnek.

Ily módon, és önkéntes alapítványok nyomán támadnak oly mesés gyorsasággal Amerikában is a jótékony intézetek, hol az új nemzedék csekély díjért, majdnem ingyenes oktatást, a tehetetlenek, aggok gondozást nyernek.

A 100.000 dollárig följutott 10.000-el a milliomos 100.000 dolláros alapítvánnyal ünnepel.

Méltó példa — a követésre.

Mi sokkal szerencsésebb viszonyok közt vagyunk ma már, mint száz év előtt az amerikaiak voltak; nekünk már alig vannak műveletlen nép törzseink, hogy sok bajt okozzanak, mint pld. az indusok. Csupán az egy cigánytörzs van még vissza, melyet keserves meghonosítani.

Az egy oláh faj cigány nép lehet még lassankint hasznos, rendes tagjává a társadalomnak, ennek már vannak szerte — itt nálunk is — egyes jobb jelenségei. Sok becsületérzés van bennük. De a „kolompár cigány“ faj épen oly kaján, hamis fajzat, mint ott, az indus népfaj. A szerencsenyek ellenben szép tehetségekkel fölruházott, kedves emberek. Asszonyaik mély érzésűek, gyöngédek és kiválólag jó anyák. Sokan elvegyültek már a fehérek közé és szép faj támad a szövetség után.

A társadalmi rend is kevés kívánnivalót hagy már fönn nálunk, csupán a munkaszereket és a munka becsének elismerése, és a közművelődés vannak még kissé hátrányban.

Egészen véve, a mi munkánkból, még csak alig fele van hátra e részben, és még — az önkéntesen megteremtett közhasznú alapok létesítése.

Azért inkább erre fektessünk hosszú időközön át még főszűlyt, és ne annyira a külső díszítményekre.

Szedjük össze lassankint és adjuk át az államnak, mint ott kezelés végett, hogy aztán folyamodhassunk a segélyért, amikor szükségünk lesz rá.

Mind az állam, mind az egyedek által erkölcsi szempontból is elvűl van ott kitűzve a magasabb fokú tanítást elősegíteni. Abból indulva, hogy hasznot is hozó, emellett úgy ez, mint az ebből folyó munkássága és töpren-gése az elmének elvonja a gondolatokat egy más, talán lelket öló iránytól.

Másrészt, ismeretek nélkül nem boldogulhat férfi, és lenézett, értéktelen lenne minden nő. Hova is lenne az amerikai társadalomban egy férfi, olyan nővel, ki a gyakorlati életben alkalmazható ismeretek híján van, tervező,

számító képességgel nem bír, ki a kereskedelmi könyvvezetéshez nem ért?

Ott a nő értékét nem a külseje után ítélik meg.

Míg a gazdagabbak gyermekei számára fönn állanak a rendes tanintézetek és azokban a rendes időben nyernek oktatást — a szegényebbek, kik nappal dolgozni kénytelenek, hogy maguknak a napi élelmet és a csekélyre szabott tandíjat megkeressék — az este hat órai tanfolyamok alatt, naponta fizetett belépődíj mellett mint hallgatók, a rendes tanárok előadása mellett, nyerik kiképeztetésüket; melyet aztán a tárgynak megfelelő tankönyvekből, esténként, és vasárnap délutánonként olvasás után, magán úton egészítenek ki.

A már alkalmazásban levő, későig leköttöttek, a vasárnapi iskolákat látogatják.

Vizsgára nincsenek ugyan sem ezek, sem azok kötelezve, de mivel látja, hogy ezek nélkül nemcsak előre nem mehet, de sehol alkalmazást nem nyerhet, vagy csak ideig-óraig — iparkodik azokat mindenki sajátjává ion ni. Ezen

fogalom mellett női gyermekségétől fogva, kénytelen azt magáévá tenni.

Az által, hogy a társadalom rangot adott még az utcán álló csizma tisztítónak is, és iparjogát megvédelmezni, tiszteletben tartja még a naponként két dollárt megkereső fiakkerlő itatót is — könnyűvé tette mindenkinek a bekezdést.

A könnyen hozzá jutható tanári előadások fölkeltik bennük a vágyat a magasabb tanulmányozáshoz, a szomjat a tudományos ismeretek után; a tehetségeknek megengedik, hogy szabadon fejlődhessenek, és jelentkezésüknél szabad tért engednek nekik.

Ezzel megadták az egyedeknek a fölbátóritást, hogy a társadalomra nézve el ne vesszenek, azontúl magukra hagyják, boldoguljon ki, hogyan tud — a saját erejéből.

Azért nem maradt lenézett ember, ha később élelmességével, vagyonával vagy tudományos ismereteivel kiemelkedik; oda fog illeni, hol azok gyermekei állanak, kik nem ily sanyarú körülmények között kezdték meg pályájukat. A föltalálok nehézség nélkül szabadalmat kap-

nak: ha életrevaló, meggazdagodnak, ha nem értéküket vesztik.

Ilyen sanyarú kezdetből emelkedett Edison is, mostani magaslatára.

*

Mindenki érzi ma már nálunk is, hogy a munkaszeretet, és a műveltséggel járó kiképezetős a két főtényező, mely fölemelhet és a magaslaton megtarthat. Életszükség, hogy az egyén bírjon saját értékkel, eltekintve nemtől, rangtól és vagyontól.

Erre a sarkolatos elvre kell alapítanunk a polgári házasságot, ha azt akarjuk, hogy a nők létele is biztosítva legyen. Adja meg ez, az irányt a nőnevelésnél.

Vegyük úgy, mintha vagyon egyáltalán nem is léteznék, mintha mindenki pusztán, a saját keresményére volna utalva.

Valamely segédeszközt okvetlen kell adni a nőnek, melyet szüksége esetén tisztességesen ion tudja magát tartani.

Lehet, hogy nem megy férjhez, jöhet, hogy az a férj elnyomorodik vagy a vagyonából ki-

pusztul. Mit tesz akkor, körülvéve tán gyermekekkel, ha nem tanult valamely iparagot, amit hirtelenében előfoghasson, míg ráér valamit megtanulni, ami álláshoz vezesse?

Hogy mások figyelme is irányult erre már, mutatják a nőnevelés körül keletkező mozgalmak, a törekvés, hogy a vagyontalan nők számára pályákat nyissunk. De tegyük ezt a gazdagoknál, rangbeliok gyermekeinél is; egyik sem tudhatja, mire jut, mit hoz neki az élet, minő sorsnál fogja végezni..... ?

A rövidebb előkészítő tanulmányokat igénylő életpályák előtanfolyamaival, készen kell lennünk a leányoknál a 16-ik életév betöltéséig. Bele értve a zene, ének, és festészet kiképző előtanulmányait. És egy kivonatát a lélektan és bölcsészettannak, a 16. évükben.

E két utóbbi tantárgyra fektessünk különösen súlyt, mert ezen ismeretek hiánya sok boldogtalanságnak volt már előidézője. Ez az égbőlhullás, ez a hirtelen vagy késői ébredés megtört már sok női kedélyt, női szívet.

Ismertessünk meg velük mindent, hogy

idejekorán kijózanítva, mentek maradjanak az álmadozástól; a rideg tudás mentse meg őket az illúziók csalképeitől, és ez által a csalódásoktól, így boldogabbak lesznek.

Mert ezek a csalódások életre kihatok a mélyebben nemesebben érezőknél, ez a hirtelen kijózanodás, mely sok dolog nem ismerése miatt támadt, sokszor teszi tönkre a nő egész kedélyvilágát és vele egész életét.

A 17-ik életév lenne az ipari és fejlettebb fokú háztartási tanulmányoké, mint a nőképzés kiegészítője.

Vegyünk be néhány iparágat kötelezőnek; ilyen lehet a ruhaszabás és a művészi fölfogással elő állított díszruha; a gép varrás, a gép-szerkezet tanulmánya, divatáru munkák, a főzés művészete; magasabb fokú számtan, kereskedelmi könyvvezetés, óramű.

Ezeket, mint kötelező tantárgyakat, minden helyzetbélinek át kellene tanulni, úgy tekintetvén, mint minden sorsban elővehető és gyakorlatilag alkalmazhat, hasznot hajtó segédeszköz.

Az elsők az ízlést finomítanák, az utóbbiak a gyakorlati észjárását hoznák elő.

Míg az előbbiek — ha mint iparágat nem gyakorolná is — a nő házi életében nagy értékűek lehetnek. A gyermekkor egész ideje alatt sok pénzt megkímélhet, mert kevés költséggel — ha maga készíti a kalapot, ruházatot — gyermekeit díszesen, ízléssel öltöztetheti.

Az utóbbi, jó beosztásra, számításra tanítja.

Ezen életévek és előkészítő tanulmányok lefolytáig már mindegyiknél jelentkezni fognak a kiválóbb képességek; az Istenadta tehetség, a hajlam, a követendő irány felé. Ez eddig, mind szépen megegyez a nőiséggel.

Ezután következhet a magasabb kiképeztetés, a kiválóbb tehetségeknél, vagy ha nem vál be megmaradnak, mint a magasabb kiképeztetést élvezettek a gyakorlati, köznapi életnek.

Itt is kiváló hasznára válhatnak környezetüknek, és a társadalomnak.

Több fiatal úri nő rájött már magától is arra,

hogy a többi közt a női öltözékek, finom munkát adnak a nőnek, és szépen segítenek hozzá, hogy a takarékbetétet el lehessen kezdeni.

Egyik-másik többet tud havonként eredményképpen fölmutatni, mint mennyit hivatalnok férje havi jövedelme kitesz. És milyen büszke önérzettel mutatja föl az ilyen nő a kis takarékkönyvet! Meghozza igen sokszor azt a jót is, hogy a férjet is neki buzdítja, és ketten raknak kicsinyenként, vagy nagyobbban a kis könyvre.

Szépen egyez még a nőiséggel, a postai állás a távíróval. Legkivált azért, mivel olyanok társaságában élhet a nő, akikkel társulhat is; és pedig a nélkül, hogy hivatalos szétválasztástól kellene tartania.

Mert hiába való minden más okoskodás, ha a nő társulni akar, azt csak házasság útján teheti tisztességgel.

És erre tartozik a társadalom tekintettel lenni.

Erre szintén, valamint a tanárnői pályára a huszonkettedik évig képezheti magát.

Alkalmazhatók még a vaspályák mentén, a málna fölveteli irodákon, a vendéglők éttermeiben. Legyen ez mind tisztelt állás, hova minden rangú, rendű szívesen adja leányát. Az erősebb nem maradjon az erősebb munkát és több furfangos észjárást, életrevalóságot igénylő életpályák mellett.

Még az orvosi pálya lenne szép hivatása a nőnek; sok szívet kíván, és a női szív egész gyöngédségét lehetne bele önteni.

A nők gondolkozásában meg van eredetben az a szolid komolyság, mely szeret a dolgok mélyére hatni és a kíváncsiság, mely kutatni szeret. Ezt csak fejleszteni kellene, hogy közkinccsé váljon, és mint feleség is értékesítheti a nő.

A nő mint magán gyakorló orvos, kinevező rang nélkül, bármely életpályán mozgó férjnek jól segítő, értékkel bíró élettársa lehetne.

Egy törvényszéki ülnök, ügyvéd, jószágitagató, tanár, vagy más rangú férj, mindig

imádnivaló feleséget bírhatna egy tudományos műveltséggel bíró orvosnőben, ki igen sok esetben egész családját megmenthetné. Mint sebészek is jól meg állnak helyüket.

Amely lányban komolyabb fölfogást, mélyebb gondolkozást észleltünk — azt mindig kár lenne az orvosi pályára nem képeztetnünk. Ejtsük el a nőknél a nyolc osztályi vizsgát, egy előkészítő évvel vágjunk elébe az orvosi tanulmányoknak, elejtve latint, görögöt. Gondoljunk ki ilyen kivonatot. A latinból elég lenne a kiejtés és egy szótárnyi ismeret, hogy az elnevezésekkel tisztában legyen.

Később fejleszthetné magán úton.

Ellenben igen könnyen fölfordulhatna a társadalmi rend, ha minden pályára a nők is be lennének osztva. Emellett nem is lenne valami lélekemelő, ha ők is csak úgy szónokolnának úton-útfélen, hangos kiabálással a követválasztásoknál, gyűléstermekben, mint a férfiak.

Aztán mi lenne a házassági viszonyal is, ha áthelyeznének kit ide kit oda. A férjet talán Pécsre, a nejét pedig Ungvárra.

Ezek már kinövések volnának.

Az a leggyakorlatibb hasznú rájuk nézve, amit, ha kell elő vehetnek; ha nem, félre teszik.

Ily életfölfogással és a növédő törvénnyel kiegészítve, lenne meg a valódi értéke a polgári házasságnak és hozhatna üdvöt az egyének közé.

Szükséges, hogy úgy a férfi, mint a nő nevelése — az eszményiség légköréből leszállítva, gyakorlati alapra legyen fektetve; hogy a házasság képe ne csak álomlátás legyen, hanem átlagos értéke is érvényre emeltessék.

Az az eszményképe az állami házasságnak, hogy az állam gyermekeit a gyakorlati életre képezze, hogy az egyénnek, mint egyénnek meglegyen a saját értéke a képességben, hogy magát önállólag mindig föntarthassa.

Akkor szabadon választhatja társát gond nélkül válhat, neki mehet a világnak, korlátlan és szabad lesz; mindenhol föltalálja magát, megél a jég hátán is.

Ez lesz a realizmus, idealizmusa.

Ha majd odáig érünk — pl. egy szép fi-

atal asszony elvesztette kenyérkeresőjét és történetesen épen a főzés-sütés, vagy czukrászat iparágában jártas, és kénytelen — habár műveltségénél fogva előkelő nő — szerencsésebbek konyháján művészetét gyakorolni és a gazdagok asztalán alkotásait bemutatni — nagyobb alkalmaknál véletlenül szóba jöhet az alkotó kéz is. Akadhat olyan is, aki megbámulván mindent — talán egy ínyenc — kíváncsi lesz kilétét is megtudni. Viszonyai után kérdezősködik, utána kutat életmódjának és ha nem kifogásolható — elveszi. És sem a munkája mellett, sem ha fölemelkedett, a társaságban lenézni nem fogja senki — akkor leszünk igazán derék emberek.

Így a férfinál is.

Ez a szemmérték Amerikában.

A vezéreszmék: életrevalóság, méltánylás és becsületesség.

Az a realizmus, ami most dívik szerte Európában, csak egy beteges állapota a lelkületnek, mely frivol irányával csak az idegességet növeli.

Az állami, vagy polgári házasságot, nem mint a kor divatját fogadták el szerte az államokban, hanem mert szükséges volt, hogy a szétzüllést, düledezést megállítsa, és a családok sorsát egységes forma szerint, erős kéz intézze. Hogy a kor igényeihez képest egészségesebb életfölfogást teremtsen, egyenlőséget hozzon létre, melyben a nemzetiségek egybeolvadjanak.

Függelék

Ha nem léteznék az a roppant eltérés az emberi lelkületek közt, el is lehetne, a mondtak után, ezt a függelékét végképp hagyni; de mivel van a házassági viszonynak — minden mástól különböző, benső élete is, mintegy ki-egészítőül szolgál az előzményekhez.

Megérdemli a fejtegetést, az emberek lelki világa, benső élete is, és a külsőségek mellett lényeges horderővel fog bírni annak kutatása: honnét jön, hogy az egyének oly kevésbé tudnak egymással, a házassági viszonyban boldogulni.

Honnét támad az elválás gondolata?

*

Többször jön a lélek olyan hangulatba, hol inkább szeret az élet bajaival, mint vidámbabb képeivel foglalkozni. Leginkább előjön

azoknál, kik sokat vannak magukra, szeretnek megfigyelni és sokat gondolkoznak.

A lélek e borongása közben a gályákra fagyott, vagy a lombok közt rejtőző csöppekben visszatükrözni látják a titokban elsírt könnyeket, a sugártalan ég, a táj fölött elterülő köd a kebelre nehezedő bánatot, a hangtalan táj az örömtelen életet juttatják eszükbe. Az elemek harca, az egyének egymásközi küzdelmeit. Önkénytelen föl merül a ködképek mögül néha a gondolat, miért találták föl e szót „boldogság, ha nem létezik, amit meglehetne vele nevezni?

Mire kellene súlyt fektetnünk, hogy a külső és benső jólétet magunknak a családi életben megszerezhessük? Mert ez a boldogulhatás föltétele. Az egyensúly föntartója.

Némelyek hite szerint a gazdagság birtoka által van elérve minden.

Ez valóban, ennél a kérdésnél egészen mellékes marad; többször ront is, mert csak igényeket támaszt. Nagyon elég, ha bírunk annyival, hogy szerény igényekhez mérten,

rendezett viszonyok közt, szégyenkezés nélkül élhessünk állásunkhoz mértén, családdal együtt a társadalomban, és a magunk erejéből gyarapodjunk.

Amit ezen fölül bírunk, azt fölöslegül tekinthetjük és a viszonyokhoz mértén, részben nemesebb törekvések előmozdítására, részben jövőnk megszilárdítására fordíthatjuk és szorgalmunk által mindig gyarapíthatjuk.

Sokkal gazdagabbá tesz, ha birtokunkban van az élet e legnagyobb kincse: az ép kedély, a szív legszebb tulajdona: a gyöngédség, a lélek odaadása és az ész józansága, hogy képes legyen maga körül a benső jólétet megteremteni. Ezeket bírva szerény jövődelem mellett is meg van a biztosítékunk arra, hogy megelégedettek és boldogak lehessünk.

A jobb ember mindig élettárs, családkör után vágyik, csak úgy érzi magát igazán boldognak, ha másokért élhet. Meglepi a perc, mikor szíve fölébred és határoz sorsa fölött; elindul keresni az eszményképet, ott lebeg előtte csalogatva, míg kivezeti a széles útra, hol már

előtte annyian jártak. A legjobb hitben lép rá, mégis nem tudja, a végén a boldogság vagy lassan ölü gyötrelem várakozik-e rá? Bír-e majd a társul választott annyi szívvel, hogy tegyen is valamit érte, hogy jótékonyan tudjon hatni rá?

Ki bírná azt előre fölismerni, jelleme minő alapvonásokkal bír, mennyiben bír egyezni az övével, bírja-e lelke a finomságot, hogy akarva ne sértsen? Ezek mind olyan kérdések, melyekre előre megfelelni nem lehet, pedig lényegesek; mert idővel egy közönségesebb lelket a főnkeltebb lelkület elnyomhat emelkedettségével, viszont amaz kifárasztja ennek türelmét otrombaságaival és előlép az idegenkedés.

Mégis, a házaseleti lenne az a minden századba beillő, főségesen szép viszony, mely az embernek a boldogságot elérhetővé tehetné, ha az emberek komolyabban törekednének egymás javára lenni.

A boldogság nem terem meg magától, mint a vadgyümölcs, úgy kell azt különböző anyagokból összeállítani, mint az épületeket, és pedig tömör egészzé, ha nem akarjuk, hogy az épület idő előtt a nyakunkba szakadjon.

Ezt pedig csak vállalva lehet elérni.

Legbiztosabb alapkövei a szeretet, munkásság, őszinteség, becsületesség.

Futó örömek, melyek egy időre boldogítanak is, talán találhatók itt-ott az életben, a lángra gyúlt képzelet űzheti játékát velük, sokszor a lélek rovására. De életre kiható boldogságot, mely fölüdít és jótékony sugarával virágzásnak indít bennünk minden jobb tulajdont, csak a házi körben találhatunk föl. Mert csak a szoros együttélés alatt fejlődhet ki kölcsönösen: szíves gondoskodás, szorgalomra, józanságra buzdító jó szavak, vidám lemondás, áldozatkészség, szeretetteljes figyelem, apró kedveskedések, barátságos összejövetelek. Mindezek ha kölcsönöseké váltak, képezik az élet valódi fűszerét; meghozzák lassankint a gyarapodás jól eső megnyugtató örömét, megteremtik a lélek megnyugvását és ezzel a szív valódi boldogságát. Csakhogy ennek megalkotásához sok kitartó türelem, jó szív és okos ész kell.

A szeretet tüze mellett kiolvad a félszegségok, hibák salakjából a színarany, és amit

nyerünk belőle azzal be kell érünk, ha elégedettek akarunk maradni; csupán józan eszünk helyes beosztásától függ, hogy vele kijöhessünk. Ha már megszerettünk valakit és lemondani nem tudunk róla nem marad más választás, mint elfogadni olyanul, a milyen.

Nem szabad őt többé kifogásolnunk ha már társunknak nevezzük nem gáncsolással elkese-
ríteni lelkét, elviselhetlenné tenni életét, hanem mutatkozó hibáit a szeretet és tapintatosság sima kövén lassankint, vigyázva leköszörülnünk. Engedni néha, hogy a visszatartóztatás erőszakosnak ne tűnjék föl és dacot ne ébreszen; engedni, ha kell, de megtagadni, hol elkerülhetetlen.

Ez a legnehezebben gyakorolható erények egyike,, de észszerűen gyakorolva külső benső jólétünk előmozdítója.

Ha szívünk elhatározza a választást azok gondolatlanul tegye, hogy egy nemes földadat előtt áll, megküzdeni a hibákkal, melyek tán az összes jólétet veszélyeztetnék és az emberek közt épp úgy szét vannak osztva, mint az erények. Csakhogy ezek később, a magán élet

érintkezése közben kerülnek inkább fölszínre és a szív föladata lesz szeretete által a jobb részt diadalra segíteni.

Mindig dicsőségesebb a diadal, ha úgy érdemelünk ki valamit, mintha úgy erőszakoltuk ki. Az a szeretet melyet így érdemlünk ki, nem fog egyhamar kialudni.

Erőszakolt dolog az, ha csupán az egyik féltől várjuk az önmegtagadást és elfeledjük, hogy magunk is tartozunk azt hasonlóval viszonozni.

Itt az egyensúlynak okvetlen föl kell bomlani.

Az aljasságnak nevezhető tulajdonokat mellőzve négy fő jellemhiba van, mely gyégyithatlan és sehogyse illik be a családi élet keretébe; ez a hiúság és az ebből folyó kacér-ság, a konokság, durvaság és fösvényiség.

Az elsőbb ikerhibákat még elmossa valahogy az idő, de a három utóbbit még az sem örölheii el, sőt növeszd.

Végleg hiába van ellenünk a szív, az ész minden törekvése keserítenek a sírig. Ezek kö-

zelében elhal minden szép, jó és nemes tett, érzelem; a fukar ember szerzeményéhez pedig csak holttestén át juthat a család és az emberiség. Úgy szintén a különféle szenvedélyek rabjai is rendszeren megölői egymásnak és mindenkor a boldogságnak.

Vannak még sokan, kik a két ember együttes viszonyából származó kölcsönös jogokról, egymás iránt tartozó méltányosságról téves fogalommal bírnak:

Nők kik azt hiszik, csak arra vannak teremtvé, hogy dédelgessék őket, mivel nem értették meg velük elég korán, hogy a férjhezmenetellel a játéknak vége és helyette a komoly kötelességek várnak rájuk. Itt a hiba csak a nevelésben van, a nő rosznak nem születik, ahogy szoktatják gyermekségétől olyan asszonya válik. Ami gonosz indulat szívük mélyén netán rejtőzik a férj kötelessége elaltatni. Magát boszulja meg vele, ha földézi.

Vannak férfiak, kik nejuktól minden nemesebb szórakozást megtagadnak. Haragra lobbannak, ha kezükben könyvet látnak, ha őket

sétára, egy kis kirándulásra fölszólítják vagy néha kedvük támad színházba is elmenni. Nem gondolják meg, hogy így körülzárva, mindentől megfosztva, a nő csak a kötelességek súlyát érzi; nem csoda ha elkedvetlenedik, kedélye elveszti ruganyosságát és elő áll az unalmas, egyhangú élet.

Fölötte téves a fogalom, hogy a nő mint hamupipőke tölti be leginkább hivatását! Társadalmi, vagyoni állásához, korához műveltségéhez mérten az is megkívánja a magáét. Ha folyton durva munkát kell végeznie egész lénye eldurvul, lelke eltörpül, fáradt, lankadt lesz, megszüli szép és kellemes lenni. Elég tökély ha a fölügyeletet jól végzi — amire különben csak úgy képes, ha alaposan ért mindenhez, ami a háztartás minden ágához tartozik — munkást pótol, ahol épen kell és ahogyan erejéhez vagyoni állásához mérten teheti. Csak jó lélekkel tegye és az időt különben hasznos dolgokra fordítsa.

Ez nem akarja azt mondani, hogy egész sereg cseléddel vegyük őket körül, ha nem ke-

rül másképp, a jobb lelkű nő úgy is hozzá fog a dologhoz, zúgolódás nélkül; de ha tehetjük, adjunk egy jó segítőt melléje, ne feledjük, hogy testben ők a gyöngébbek, túlterhelni őket nem szabad, mert a háznál előforduló munkák igen fárasztók. Emellett, ha lelkiismeretes anya akar lenni elég gondot adnak neki gyermekei. Ezt végezze csak el a cseléd segélye nélkül! Nagy összeget takarít meg évente, ha csak fölnőtt korig is ruházatukat ő készíti el; elmarad így a varrónő, a dajka bére, élelmezése. Nélkülözheti mindenk előtt a szoba leányát, mint egészen fényűzési cikket. A közép sorsú nőnek jól áll a fejteké úgy is, ahogyan maga föltudja tűzni. De ha egész délelőttjét — egy fél napját — a főzéssel tölti el sok mindent kell készpénzen elkészíttetni.

Az életben való boldogulhatás nagy kérdése, csak méltányosan föloszlott kötelességek szíves, és lelkiismeretes teljesítése által oldható meg.

Magát, a szív boldogságát pedig ahányféle az ember, annyiféle úton keresse, mert

ami az egyikre jó, az a másikat boldogtalanná teheti. Minden az emberek egyéniségétől és azok viszonyaitól függ. És függ még attól, olyan társat nyerünk-e, aki magát ezekbe bele találja? Mindennek megítélése pedig a józan ész föladata marad.

Legyünk tehát óvatosak a kiválasztásnál, mert a szerelem — bárha kölcsönös — nem elég biztosítéka a boldogságnak.

Igen sok nő méltó a szerelemre, de kevesebb a szeretetre. Szerelmet bírnak közülük sokan ébreszteni, de bizalmat nem.

Igen sok férfi bír csábító, megigéző tulajdonokkal, de kevesebb érdemes a becsülésre.

Hogy a házasság kockajáték — az régen elmondott dolog. De hogy minden korban kötött még a késői házasságnak is lehet tiszteletet szerezni — az is igaz. Attól függ csak, hogy a cél tisztességes volt-e?

Tisztességtelen ott a cél — bármely életkorban jön is létre a viszony, hol az tekintet nélkül a másik fél érdekeire, a kölcsönös vonzalomra, önzőleg pusztán egyoldalú érdekből

kötetett. Az érdekből kötött viszony épen egyoldalú érdekénél fogva már, magában hordja az átkot. Éhez tartozik a nagyon elüő korú házasság is.

Ellenben két 60—70 körül levő egyén szövetsége is lehet tiszteletet érdemlő, ha magukra maradva az életben a később korban azért szövetkeztek, hogy egymásnak tisztességes úton segélyére legyenek. A házasság megkötése által csak a jogcímet kívánták megszerezni, hogy tisztességben élhessenek együtt. Szívesebben társulnak velük, megjelenhetnek nyíltan.

Ugyanez a célja van minden korbeli, jó gondolattal kötött házasságnak. A szerelem magában boldogító sugár ugyan, de a lélek szeretete adja meg az erőt, hogy a bajban is egymást el ne hagyjuk, bátorítsuk, támogassuk és a munkában elfáradt testnek, léleknek az otthonban pihenőt készítsünk, hogy újult erővel foghasson mindegyik föladatai teljesítéséhez.

Tehát a másik célja az egyesülésnek, hogy egymásnak segélyére legyünk.

A külső jólét megteremtése nálunk — ma még — egyedül a férfi dolga. Ma még kivételbe sorozhatok azon nők, kiknek megadott az eszköz, hogy ők is járuljanak hozzá. Ha Isten segít, ezen is túl leszünk pár évtized múlva.

Erre vonatkozólag ezer eszköz áll a férfi rendelkezésére a gyalu és kalapáctól, a toll és ecsetig; célt is ér, ha munkához lát és elfogadja válogatás nélkül, ami épen kínálkozik. Föltéve, ha hozzá még alapos műveltséggel bír. Kitartó szorgalom mellett nem létezik szükség és a becsületes munka nem hoz szégyent. Ha néha körülményeink által kényszerítve vagyunk, műveltségi fokunkon alul álló munkához is látni, az ne hozzon zavarba, műveit ember mindenütt tekintélynek örvend s kellő alkalmazkodás és kitartás mellett minden pályán ura lehet helyzetének és vagyonhoz is juthat.

Egyik nagy lépés lenne a külső jólét felé, ha leányainkat is abban a gondolatban nevelnénk föl, hogy a szorgalmas, munkás embert röbbre becsljék a nagyon is könnyed udvarlók-

nál és maguk is dolgozzanak. Így aztán ha egyik pálya cserben hagy, fogunk a másikhoz csak tehetség, akarat, egészség és kitartás meg legyen hozzá; és még áldozatkészség, hogy a nyereményt családjukkal közössé is tegyük.

A nő kötelessége e részben főleg — a jó beosztás, önzés nélkül és takarékoság fös-vénység nélkül.

A benső jólét megteremtésére a jó szívű és finomabb érzésű emberek képesek csupán, akkor is csak úgy, ha ész és szív szövetkezett hogy azt megalkossa.

Bizalmat csupán a józan, higgadt gondolkodás, őszinte egyenes lélek és a becsületes, jó szív bírnak összeműködve ébreszteni. Ez a talaj, melyben a boldogság megterem.

Az ilyen talajon fölnőtt gyermekek már csecsemő koruktól szívják magukba a lélek egészséges, tiszta levegőjét, és e tisztább, magasabb légkörben növekedvén, érettebb korukban maguk is képesek lesznek, ezt a tisztább légkört otthonukban meghonosítani. Szeren-

csés az a gyermek, ki a boldogság magvát örökségül kapta.

A házasok legszebb, legfőbb áldást hozó erénye mindenkor a kölcsönös bizalom marad, és ennek kivívásáért törekedni már magában erény.

Ez a nemes virág csak az őszinteség tiszta verőfényében bír tenyészni, és elhal, ha ezt a világosságot elvonjuk tőle,

A házáséletben legtöbbször az öli el a bizalmat és teszi unottá az otthont, hogy a férj megszüli nejével társalogni, vele foglalkozni.

Kivált a fiatalabb nő, ha így magára marad, úr támad körüle, teljesítse bár még oly előszeretettel házi kötelmeit, ezt az úrt be nem tölti semmi. Igen érthető, ha társaság után kezd vágyani, a társaságban megismerkedik és talál férjénél mulattatóbb emberekre — így jön meg aztán a többi.

Csak úgy képes a nő férjére jótékonyan hatni, ha az megosztja vele gondolatait, nem rejti el előle terveit, vállalatait, kifejti előtte

eszméit, megismerteti vele eszményeit. így tágasabb eszmekört nyitva, biztosabban elvonja őt a lelkére, házáséletére tán megrontólag ható gondolatoktól, mintha tépelődéseivel, netán ébredező vágyaival magára hagyja. Viszont a nő ébren tartott lelkesedése buzdítólag hat a fér-fira is.

Az ilyen bizalomtól áthatott eszme-cserék hozzák meg kétes esetekben az úgynevezett jó tanácsot is. A kérdéseket, cselekményt több oldalról megvilágítják, a kivonat képezi az eredményt.

Ami aztán jónak, előnyösnek bizonyul, azután lehet indulni, akár a nőtől, akár a férjtől eredt légyen a terv vagy gondolat. Csak mindegyik elég okos legyen hozzá és a döntésnél önzés ne játszó-k közbe.

Mindenütt kettőjüktől függ minden.

Ilyennek képzelem én az utat, mely a megelégedéshez, boldogsághoz elvezetne.

Meghozhatja a házasság az embereknek az életben elérhető, legnagyobb boldogságot, ha kölcsönösen jó lélekkel törekednek utána

— és ez teljesen független attól, ki kötötte meg, tehet viszont egész életre szerencsétlenné.

Es kínos helyzet az, ha már képmutatáshoz kell folyamodni, hogy a látszat legalább, föntartható legyen.

Ez lenne a házasság benső lényege, úgy szólván a házasok katekizmusa, és egyúttal a — vallásházasságok eszményképe.

De mivel — egyik vagy másik fél hibája miatt sokszor a legjobb törekvés is kárba vész és elő áll a válás gondolata, lépjen közbe a polgári házasság állandóul, mint kiegyenlítő. Vegye elejét a sokszor borzasztó családi drámaáknak.

Mentse föl az emberiséget attól a kényszerítől, hogy azon hitet legyenek kénytelenek az elválás lehetőségeért föláldozni, melybe gyermekségüktől beleélték magukat.

Hozza meg az emberek közé a jogegyenlőséget.

ZÁRADÉKUL:

Az állam és az egyházak viszonya a házassági kötésnél.

A polgári házasság eszméje, leginkább szült visszatetszést a kath. egyház körében, pedig egy kis jó akarattal igen szépen ki lehet az ellentéteket itt is egyenlíteni.

Magam is buzgó kath. nő vagyok, ki rajongok hitemért, és mégis lelkesült híve vagyok a polgári házasságnak; mert hosszú megfigyelés, közben volt alkalmam ennek előnyeit a miénknek pedig hátrányait megismerni. Azon korban vagyok, hogy én már annak jótéteményeit nem fogom élvezni, tehát nem a saját érdekem vezérelt midőn ezen kis munkám megírásához fogtam.

Az emberi élet sokféle lelki nyomora in-

dította erre a komoly észlelőt, és az adta a tolat kezébe, hogy a nyomás alatt szenvedő emberiség nevében fölszólaljon.

Legutóbb egy szó indította meg a szomorító harcot az egyház és állam közt, ez a szó így hangzik: örökre. Ez indítja meg viszont a társadalom harcát az egyház ellen, mert ez az egy szó hordja magában sokszor egy egész élet nyomorát.

Ez a szó űzi ki, lassankint a katolika egyház kebeléből a híveket, és apasztja ijesztő mérvben azok számát és e súlyos szó eltörlését, kéri már évtizedek óta sok — sok boldogtalan ember.

Nem jogosult tehát a megindított harc, az egyház részéről mert családok szenvednek miatta!

Örökre határozni emberek sorsa fölött, és néhány perc alatt! összezúzza a lelket ez a fogalom, törpének érzi magát a gyöngye ember ellenébe és elcsügged a gondolatnál, mi minden mehet végbe ezen kijelölt örökkévalóság alatt . . . Hiszen két ember viszonyáról van

szó, akik nem tudhatják előre mit fognak egymásban találni, elviselhető lesz-e az élet együtt a sírig?

Ez így nem maradhat, ezen változtatni kell!

Ezért ragadjuk meg a polgári házasság eszméjét, mint mentőt és óhajtanánk szívünk-ből, hogy a kath. egyház is nézné türelmesebb szemmel az átalakulás e korszakát, és hallgassa meg amiért ezen zárszóban hozzá fordulunk:

A katolikus hívek lelki szenvedéseinek egyedül ez az átalakulás vethet véget, és vele elnémulnak a harcok is örök időre. Igen szépen kiegyeztethető hitünkkel, hogy földadva e részben minden bele szólást, a házassági kötés és felbontás jogát, mellőzve az oltári esküt az egyház végleg és mindenkorra az államnak engedje át. Kormányozza ez a családok külső viszonyait, az egyház, pedig ezek lelki, benső világát. Szép hivatást teljesítenének magas rangu emelkedett gondolkozású főpásztoraink ha békítőleg közbe lépnének, hogy a kath. egyház feje a nyugtalanító szóharcokat mellőzve a ma-

ga jóakaratóból, emberszeretetből engedje megtörténni, hogy ezek az előjogok békében eltörölhetők legyenek. Ettől függ, hogy a szerencsétlen életet élő házások hitük föladozása nélkül, meneküljenek lelket ölő gyötrelmekről és új életet kezdhessenek, folyton megújuló példák mutatják, hogy a válások napirenden vannak.

Hiszen ezen kívül alig fog változni valami; megjelennek az új párok lelki pásztoraik előtt úgy, mint eddig, mielőtt új lakásukat elfoglalnák, hogy az Isten szolgájától áldást kérjenek frigyükre.

A különböző hitfelekezetek lelkészei lássák el az áldás megnyugtató vigaszával az állam által össze kötött házaseleket, bocsássák új életük útjára bátorító, szép, szívhez szóló beszédekkel, búcsúztassák el a családkörtől, beszéljenek kötelességekről a haza, a társadalom iránt, buzdítsák egymás iránt szeretetre, türelemre; értessék meg velük, mily isteni erény az önfeláldozás egyik, a másikért és közösen a családért élve; a teljes lemondás, az élet

véletlenül, váratlanul támadt szerencsétlenségéinél . . . Értessék meg velünk azt is — és pedig hangsúlyozva, hogy könnyelműségekkel ne veszélyeztessék a házi békét, egyetértést; hogy az elváláshoz csak a végszükségben szabad nyúlniuk, mikor már az élet egyik vagy másik fél hibája miatt annyira elkeseredik, hogy rájuk nézve az együttélés elviselhetlenné vált. Valamint azt is, hogy ez esetben gyermekeik valamelyikétől, minden esetre meg lennének fosztva.

Csak a kezekhez ne nyúljanak, ez úgysis — csak külsőség.

A gyermekek sorsa fölött örködni — az állam kötelessége.

Így megmarad érintetlenül a házasság szentség jellege, és a hívek is fölszabadulnak a reménytelen élet nyomása alól.

A jó isten nem kívánja, hogy földön élő gyermekei a sirig boldogtalanok legyenek.

Jól töltené be a papság, mint isten szolgája méltólag hivatását, és így haladna a korrall.

Ha a fejletlenség korszakaiban megtúrte

a házassági intézmény, az egyének együtt éle-
si viszonya, több ízben a korhoz mért átalakí-
tást, mennyire meg kell tűznie azt ma, a tu-
dományos ismeretek fölvilágosult korában, hol
a 13-ik század óta — már a haladás szárnyain
röpül előre minden, és összehasonlíthatatlanul
megváltozott a benne élő emberekkel együtt.

Ma már, a létért való küzdelem korán ki-
ragadja — úgy a férfit, mint a nőt a család-
körből, kidobja az élet sodrába, hol életviszo-
nyaik gyors változásnak vannak kitéve, és kény-
telen mind a két nem olyanná változni át, mi-
lyenné őket a kor szelleme átalakítja.

Ez ellen tenni úgy sem lehet, legfőlebb
irányt adni lehet neki.

Tartozik mindenki a kor követelményeit
figyelembe venni és az áramlatnak utat engedni,
mert különben elsodorná. Ez elől az egyház
sem, menekülhet, amennyiben az emberi sorsot
érinti; és itt engedni kell — az emberszeretet
nevében.

Ám ne szenvedjen rövidséget az egyház
szolgája e végett jövődelmeiben, szedje be a

beszentelési díjat egy, az állam által meghatározandó arányban. Szép és fönséges lenne így az állam és egyházak kölcsönös viszonya, mert mindegyik az emberiség boldogítására törekednék — az egyensúly helyre állításán, föntartásán fáradozva.

Ettől családok boldogsága, a társadalmi élet összhangja és a magasabb fokú erények, a vallás megszilárdítása függ.

A kath. hit szép aki bele élte magát, nem szívesen válik meg tőle; tanai istennek, mysteriumai lélekemelők, a szenvedő istenanyja, Mária képe, mint eszménykép lebeg előttünk. Hiszünk a gondviselésben, a szellemek érintkezésében, csupán — e földön is boldogaknak óhajtanánk tudni az embereket; mivel, ha maguk is boldogak, mások boldogításán is vidámabb készséggel, lelkesültebben bírnak törekedni. Míg a boldogtalanság közt élő, zúzott kedélyű erre nem képes.

Engedjen a kath. egyház csupán ezen szempontnál az idők követelményeinek gondoljon arra, hogy a 13-ik század óta, az ő szol-

gái élet viszonya is minő előnyös változáson ment át, fokonként, az emberszeretet követelményei szerint.

Messze elmaradt már mögöttünk a sanyarú vezeklések szomorú korszaka, és még is — sülyedés helyett, emelkedés történt.

Így lesz az a családoknál is; minél boldogabbá tesszük az embereket, annál jobbbá, nemesebbé és áldozatra készebbé hangoljuk őket.

Ezt a jót hozhatja meg nekik az örök láncsal lekötő kényszer elvetése, mely nem egy emberi lelket tört már meg és ez az, amit a kiváltságos helyzetben élők teljesen meg nem érthetnek soha.

Melegen kérjük ezért a fő és nagyméltós. főpapságot, lépjen közbe egyházunk fejénél engedje békekészenben létre jönni az átalakulást; látható lesz nemsokára, mennyivel fog szaporodni a kath. hívek száma csak egy évtized alatt is. Míg ellenben, eme föntartással — kénytelen, kellen is — mindinkább fogyásba indul.

Van az éremnek még egy más oldala is, mely nem kevésbé mutat szomorú képet, és

még inkább tenne szükségessé állami beavatkozást a családok életébe, és ennek is két oldala van.

E részben, az egyik oldal fejtegetése maradjon avatottabb toll hivatása, erre elég a statisztikai kimutatásokat összeállítani.

A másik oldal végleg kegyetlenül sújtó, és mivel ellene tenni semmit nem lehet, és sokszor kiható egész életre, össze zúzza az embereket lelkiileg, testileg . . . ennek ismeretetésére elég, csak ezt az egy kérdést föltenni: vájjon mit tesz az egyház oly esetekben, hol néhány évig tartó együttélés után — sokszor a legjobb korban — a házastársak egyike elnyomorodik.

Állít-e elő menhelyeket, hol ezek elhelyezhetők legyenek?

Segélyére jön-e az egyedeknek, hogy új társat választassanak, ki a kenyérkeresetnél, a gyermekek gondozásában, nevelésüknél segídkezzék?

Csak egy kis körön is nyolc, tíz családot lehet találni, hol ily gyógyíthatlan esetek ál-

lottak be; egyik helyen sok év óta, mozogni képtelen a bénult férj; másutt évtizedeken át ágyban fekvő beteg az apró gyermek anyja s egyúttal egy deli férj neje; számtalan az elmében beteg házastárs mindkét nemből; elijesztő és egyúttal szomorító, minő félszeg helyzeteket vonhat ez maga után!

És mit vesz a haza is az által, ha az elkeseredve küzdő anya, segédkez hiányában nem képes megfelelni, gyermekei nevelésénél a kor követelményeinek; az apa pedig kénytelen ily esetben teljesen idegen, sokszor lelkiismeretlen kezekre bízni szeretteit. Nem-eridegül el ezek kedélye is a ridegebb légkörben.

Az ilyen helyeken már tartozó kötelesség volna a közbelépés és az első panasznál a törvényesen eszközölt, végleges szétválasztás, mindkét fél teljes fölszabadítása; tekintettel a beteg fél gondoztatására és arra, hogy a gyermekek a családkörből ki ne vettessenek.

Ezek az okok teszik szükségessé, hogy a családok sorsa végleg az állam kezébe le-

gyen letéve és itt tenni kell, mind a haza, mind a méltányosság nevében.

Ha polgári házasság akar lenni, akkor legyen minden mást kizárólag, egységesen, minden felekezetre nézve kötelező; a fölbontási jog föntartásával.

Csak így felelhet meg hivatásának.

Az állam és egyházak föntebb kijelentett kölcsönös viszonya keretében jönné létre a legszebb formája a polgári házasságnak, melyei tul tennék az összes világén.

Ebben, mint nemzet is, túlszárnyalnánk még a fönséges eszmékhez szokott északame-rikát is! És minő dicsfénytől övezetten tüntetné föl, egykor a történelem, most szereplő főpapjaink neveit.

De ha ez a békés kiegyenlítési mód, a kath. egyháznál végleg hajótörést szenvedne, az emberszerető Jézus isteni tanaihoz, függe-lékül ragasztott dogmák, merev szikláján^ — akkor helyezkedjék a társadalom értelmisége — habár kisebbségben — a maga álláspont-jára, és követelje kormányától a polgári há-zasságot.

A kormány és a hon atyái pedig emelkedjenek a kor magaslatára és minden erőt maguk körül csoportosítva, minden lehető megmozdítva, igyekezzenek az átalakulást keresztül vinni.

Küzdjünk mellette híven, míg az egységes házassági jogot érvényre nem juttatjuk.

Legyen a kötelező polgári házasság egyszerűen behozva, mint egyedül kötelező, elfogadott törvényes forma a házassági kötésre; kikötése nélkül az egyházi fölülesketésnek; tetszésére bízván a feleknek, ha utólagosan igénybe akarják azt venni.

Erre kikötő vagy kényszerítő jog az egyházak részéről el ne ismertessék, és ha előfordulna, ellene panaszt tenni lehessen.

És aztán — habár más hiten levő volt is az egyik fél — az olyan pároknak, akik egyszer a kath. egyházban letették az oltári esküt, a hitelv tekintetéből bele is kellessék nyugodniuk, hogy rájuk nézve a szabadulás reménye „mindörökre“ elveszett.

Törvénybe kell igtatni hogy az ilyen pá-

rokat többé semmiféle polgári törvényforma el nem választhatja, hogy hitükből kiterve sem szabadulhatnak meg egymás kötelékéből, új társat nem választhatnak, és az erkölcsi fogalom és példaadás tekintetéből, állami törvénnyel bünyfenyítés mellett kényszeríthetők az együttélésre; és csak azon esetben elválaszthatók polgári törvény útján, ha a szentszék följogosította mindkét felet, hogy elválva — ismét új társat választhassanak.

Így megmarad sértetlenül a hitelvi jog.

Ha egyszer ezen fordul meg a harc, akkor, ami fölbonthatlan, maradjon is meg annak, és ezt, elvre utalva szigorúan követelni is kell.

Az utánuk keletkező nemzedékre nézve pedig, maradjon fönn a „polgári házasság“ című fejezetben kifejtett állami rendelkezés. Ezek mely hithez való soroztatására, elkeresztelésére nézve sem a kath. lelkésznek, sem más hitfelekezetűnek semmi kikötést tennie — ne legyen megengedve.

Így marad sértetlenül az állami jog.

És ha, majd az értelmiség látja, hogy ez

az egyházi eskü megfosztja őket a méltányos emberijogtól, hogy sorsuk fölött önmaguk rendelkezhessenek — megérik a gondolat, hogy az életre kötelező polgári házasság, a fölbontható joggal, sokkal nemesebb és helyesebb föl fogású, mint a régi, elavult forma. Ha így szerveztetik — akkor nem fog fölmerülni többé a sok törvénytelen törvényesség, mely a mostani helyzettel az elválások után fön marad.

És csupán, amely a hitfelekezet kezét nyújtott az államnak — az részesítessék az előbbiekben kifejtett jogkedvezményekben.

Sajtóhibák:

23. oldal 12. sorában: leány helyett lény olvasandó.

26. oldal első sorában: kísérni, követni, vagy valahol, hol helyett hol kísérni, követni, kereseni vagy valahol.

32. oldal első sorában: tulajdonságok helyett rendszabályok folytán természetessékké váltak náluk.

34. oldal 21. sorában óról helyett róla olvasandó.

Tartalom:

Új eszmék keletkezése	5
Az eszmék diadala	9
A polgári házasság eszményképe.....	39
Függelék.....	60
Záradékol: Az állam és az egyházak viszonya a házassági kötésnél..	77